

*Добровор О. В.,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки та психології професійної освіти
Національного авіаційного університету,
Щербина І. Ю.,
студентка 5 курсу,
Національного авіаційного університету, м. Київ*

АДАПТАЦІЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ У НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ВІЗ УКРАЇНИ

Дана стаття присвячена дослідженню проблеми інтеграції іноземних студентів у навчальний процес університетів України. Розкрито особливості адаптації іноземців у новому соціальному середовищі та запропоновано шляхи покращення комунікації між студентами у перші дні їхнього навчання у новому місці. Зокрема, зазначено складові тренінгу, спрямованого на пізнання культур та мовленнєвих звичок представників різних держав, що допомагають іноземцям швидше психологічно та соціально адаптуватися у процесі навчання.

Ключові слова: адаптація іноземних студентів, міжкультурна комунікація, міжкультурний тренінг.

Постановка проблеми та її актуальність. Вища освіта стає все більш інтернаціональною. Культурне розмаїття в університетах сприяє потоку знань через національні кордони і потребує розвивати навички студентів для досягнення успіху в глобальному робочому середовищі. Однак, навчальні заклади не достатньо допомагають своїм іноземним студентам відповідати викликам нового середовища. Як правило, іноземні студенти стикаються з такими проблемами: мовні бар'єри, нові культурні норми у групі, академічне навантаження та стрес від необхідності доведення успіху, відсутність належної соціальної підтримки, необхідність створення нової соціальної мережі, подолання дискримінації і фінансових труднощів. У результаті, деякі студенти не мають академічної успішності або, навіть, повертаються додому, полишивши надію досягнути своєї мети.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Щорічно в Україні навчається більше 60 тисяч іноземних студентів, більшість з яких є вихідцями з Туркменістану, Азербайджану, Іраку, Індії та Китаю [5]. А це вказує на те, що Україна є доволі популярною країною для навчання. Проте, у доступних джерелах мало інформації про реалізацію ефективних підходів до розвитку культурної компетенції в університетах. Так, О.О.Зеліковська та І.Ю. Філіппова висвітлюють питання формування особистості студентів України у міжкультурному середовищі, а також розвиток їх міжкультурної комунікативної компетенції (http://novyn.kpi.ua/2009-3-2/05_Zalikovska.pdf, <http://www.inforum.in.ua/conferences/12/8/56>).

Викладення основного матеріалу дослідження. Важливо зазначити, що у процесі адаптації студентів до нового соціокультурного середовища відбувається формування та реалізація особистісного потенціалу за рахунок зміни стереотипів та поведінки, проте залишається внутрішнє відчуження від соціального середовища, у якому доводиться певний час жити та навчатися.

У ході дослідження адаптації іноземних студентів Шадринського державного педагогічного інституту (ШДПІ) у навчальний процес було виявлено три основні види адаптації: фізіологічний, психологічний та соціальний [7].

Загалом, під адаптацією розуміються будь-які взаємодії індивіда і середовища, при яких відбувається узгодження їх структур, функцій і поведінки [6, с. 135].

Під фізіологічною адаптацією розуміється сукупність фізіологічних реакцій, що є відповіддю організму на зміни у навколишньому середовищі, та які спрямовані на збереження внутрішньої цілісності та рівноваги.

Психологічна адаптація визначається активністю особистості і виступає як єдність акомодатії (від лат. *accomodatio* - пристосування) і асиміляції (від лат. *assimilatio* - злиття, уподібнення, засвоєння). Коли виникає рівновага між двома явищами, то змінюється хід думок від егоцентричних до відносних. Основними показниками при цьому виступають емоції, самопочуття та душевний комфорт.

При соціальній адаптації виникає взаємодія особистості або соціальної групи з соціальним середовищем, у зв'язку з чим відбувається узгодження вимог і очікувань соціальних суб'єктів з їх можливостями і реальністю соціального середовища.

А, отже, важливу роль у формуванні соціальної адаптації іноземних студентів відіграє міжкультурна комунікація, тобто спілкування, що відбувається в умовах, які відрізняються від звичних культурних традицій спілкування, та впливають на успіх чи невдачу комунікативної ситуації. Міжкультурна комунікація характеризується тим, що її учасники під час прямого контакту використовують спеціальні мовні варіанти та дискурсивні стратегії, що відрізняються від тих, якими вони користуються для спілкування всередині своєї власної культури. Інколи міжкультурну комунікацію називають ще крос-культурною, оскільки вона описує явища перехресного, взаємного спілкування представників різних культур [2]. Завдяки такому тренінгу адаптація іноземних студентів проходить більш ефективно.

У процесі комунікації передається чи засвоюється соціальний досвід, відбувається зміна взаємодіючих суб'єктів, формуються нові особисті якості. Будь-яка людина – це представник певної соціальної групи: нації, етнічної спільноти, субкультури, професії, покоління. Особливості віку, статі, релігії важливими є у будь-якій культурі. Поведінка визначається певними соціальними функціями та ролями, у яких реалізується психологічний та фізіологічний потенціал людини – темперамент, характер, стійкість. Усе це доводиться враховувати, коли потрібно інтерпретувати поведінку партнера у міжкультурній комунікації та встановлювати позитивний контакт.

У незнайомому культурному середовищі студент-іноземець опиняється в ситуації, коли звичні способи та норми поведінки можуть бути неприйнятними чи, принаймні, неефективними. Проте, у такому випадку індивід може отримати нові знання про свої навички, розвинути комунікативні здібності, розкритися з нового боку.

За висновками Лузіна А.Е., у випадку знайомства з новою культурою реакція людини проходить декілька етапів [8].

Перший – це період, коли знайомство з новою культурою, її окремими досягненнями чи представниками породжує значний прилив оптимізму, хороший настрій, впевненість в успішній взаємодії та позитивних перспективах на майбутнє.

Наступний етап контакту характеризується як “культурний шок”. Це період краху надій, планів та сподівань, коли позитивний емоційний настрій змінюється депресією, непорозумінням та ворожістю. Шок виникає, у першу чергу, в емоційній сфері, проте важливу роль відіграють також такі соціальні фактори, як непристосованість, неприйнятність нових звичаїв, стилю поведінки та спілкування, темпу життя, матеріальних та моральних цінностей. Варто зазначити, що симптоми культурного шоку зустрічаються доволі часто і, напевно, кожна людина, яка була в умовах міжкультурної комунікації, пережила його.

На наступному етапі контакту з незнайомою культурою формується реалістична оцінка ситуації, з'являється адекватне розуміння того, що відбувається, можливість ефективно досягти поставленої мети. У той же час не виключена можливість повного відторгнення нових культурних феноменів.

На наше переконання, необхідні спеціальні системні дії для адаптації студентів в новому культурному середовищі. Саме тому, впровадження одноденного міжкультурного тренінгу направлено на вивчення особливостей культур різних народів в освітній процес на початку навчального процесу розглядається як необхідний елемент ефективного формування нових соціокультурних установок студентів, що дозволить полегшити перші дні адаптації в новому мультикультурному середовищі, а також забезпечить необхідні навички міжкультурного досвіду спілкування. Крім того, одноденний тренінг легко організувати та поєднати з навчальним планом на початку семестру.

Зважаючи на те, що навчальні групи зазвичай формуються у розмірі 20-30 студентів, міжкультурний тренінг рекомендовано проводити в невеликих групах по 10-15 студентів з різноманітною культурою походження, статтю, а також спеціалізацією для того, щоб охопити більшу аудиторію та інтегрувати студентів. В інакшому випадку, якщо у студентів виникають труднощі, вони можуть індивідуально звернутися до тренера про допомогу після тренінгу. Кожна група працює під керівництвом двох інструкторів-студентів старших курсів з різних культур, які виконують свої зобов'язання добровільно. Напередодні тренінгу тренери вивчають основи міжкультурного спілкування, переймаючи досвід від своїх попередників, або самостійно створюючи базу на основі поданого матеріалу, який потім доносять до студентів, що тільки починають своє навчання в університеті.

Ідея залучення студентів старших курсів має свої переваги. По-перше, іноземці мають можливість почути про досвід студентів, які пройшли вже подібний етап життя та можуть поділитися власними історіями, відчуттями, надати поради, замість теоретичного вивчення потенційних складнощів та випробувань. По-друге, участь студентів старших курсів у ролі тренерів дозволить їм акумулювати здобуті міжкультурні знання. По-третє, залучення студентів у такі тренінги є доволі ефективним та відносно дешевим методом передачі знань із покоління в покоління.

Структура тренінгу має включати такі етапи, що засновані на моделі ОФПВ (Орієнтація на фундаментальні міжперсональні відносини): знайомство та пошук спільних інтересів між студентами [1]. На цьому етапі кожен індивід долає бар'єр свого «Я» та починає дізнаватися більше про оточуючих його людей. Наступним етапом є вирішення спільних завдань, що допоможуть тренерам та самим студентам виявити слабкі та сильні сторони кожного студента, визначити їх роль у групі та побачити як вони можуть працювати разом. Окрім розв'язання різних головоломок, цікавим є вирішення штучно створеної конфліктної ситуації, що дозволить студентам побудувати більш тісні зв'язки. Як завершення, важливим є обговорення таких вправ для кращого розуміння їхньої ролі. Останнім етапом такого культурного тренінгу є ознайомлення у форматі інтерактивної бесіди з культурою країн студентів, особливостями мовного спілкування та важливістю міжкультурних відносин, їхньої ролі у подальшому особистому та професійному житті. Модель ОФПВ перевірена часом та застосовується відділами HR у мультинаціональних компаніях для подолання культурних бар'єрів та створення дружніх колективів.

Такий міжкультурний тренінг надає можливість тренерам зрозуміти проблеми учасників та надати їм цінні поради, що часто засновані на власному досвіді, а також допомогти студентам знайти наставників зі старших курсів. До того ж, рівень довіри між студентами-першокурсниками та студентами-тренерами зростає. Як результат, студенти, які пройшли такий тренінг, досягають вищих рівнів успішності в навчанні, ніж їх колеги, що не брали участь у міжкультурному тренінгу.

Підтвердження гіпотези отримано під час проведення тренінгу подібного формату в університеті Бремену, Німеччина. Результати показали, що 75 % учасників зазначили, що досвід, яким поділилися з ними інші студенти позитивно вплинув на їхнє світосприйняття, 62 % позитивно відгукнулися про соціальну атмосферу, яку створює такий міжкультурний тренінг, а 25 % відмітили, що студенти-тренери легше створюють атмосферу довіри [4, с. 5]. Очевидно, що такі тренінги покращують спілкування в інтернаціональному середовищі студентів.

Висновки. Отже, адаптація іноземних студентів у навчальний процес залежить від міжкультурної комунікації, яка обумовлює інтеграцію у соціальне життя в новій країні. Запровадження міжкультурного тренінгу, спрямованого на розкриття особистісних характеристик кожного індивіда в групі, посилює значущість культури та інтерес до національних традицій, об'єднує студентів, допомагає долати бар'єри, що виникають на перших етапах навчання. У результаті, студенти після проходження такого тренінгу покращують свою успішність у навчанні та прискорюють соціальну інтеграцію у новому середовищі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Gerstmann P. Team Roles & Group Effectiveness - FIRO & Belbin Contrasted / P. Gerstmann. - 2016. - Mode of access: <http://www.pgagroup.com/team-roles.html>
2. Hinner M. B. The importance of intercultural communication in globalized world / M.B. Hinner. - 1998. - Mode of access: <http://www.bwl.tu-Freiburg.de/english/forschung/Global/pdf>
3. M.Y. Shih Student Learning-Centered Teaching and Learning: TBL. Evaluation Bimonthly, 2012. - P. 38, 29-32.
4. Nadine Binder Integrating International Students into Tertiary Education Using Intercultural Peer-to-peer Training at Jacobs University Bremen, Germany, 2013. - 13 s.
5. ДІНЗ досліджує становище іноземців у вишах України / А. Чундак. - 2016. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://studway.com.ua/dinz-vivchaie/>
6. Волков Г. Д. Адаптація та її рівні / Г.Д. Волков, Н.Б. Оконська. - Харків: НПУ імені Г.С. Сковороди, 2008. - 246 с.
7. Елизова Е. И. Особенности интеграции иностранных граждан в студенческое сообщество российского вуза на примере ШГПИ / Е.И. Елизова. - 2016. [Электронный ресурс]. - Режим доступа: http://files.shgpi.edu.ru/files/nauka/vestnik/2016/2_30/3.pdf
8. Лузин А. Е. Межкультурные различия и способы адаптации к ним / А. Е. Лузин. - 2014. [Электронный ресурс]. - Режим доступа: http://www.elitarium.ru/mezhkulturenye_razlichija/

Е. В. Добротвор, И. Ю. Щербина

АДАПТАЦИЯ ИНОСТРАННЫХ СТУДЕНТОВ В УЧЕБНЫЙ ПРОЦЕСС ВУЗОВ УКРАИНЫ

Резюме. Данная статья посвящена исследованию проблемы интеграции иностранных студентов в учебный процесс университетов Украины. Раскрыты особенности адаптации иностранцев в новой социальной среде и предложены пути улучшения коммуникации между студентами в первые дни их обучения в новом месте. В частности, в ходе исследования было выявлено, что проведение тренинга на правленного на познание культур и речевых привычек представителей различных государств, помогает иностранцам быстрее психологически и социалью адаптироваться.

Ключевые слова: адаптація иностранных студентов; межкультурная коммуникация; межкультурный тренинг.

E. Dobrotvor, I. Shcherbyna

ADAPTATION OF FOREIGN STUDENTS IN THE EDUCATIONAL PROCESS OF UNIV

Summary. This article is devoted to the study of the problem of integration of foreign students in the educational process of Ukrainian universities. The peculiarities of adaptation of foreigners in the new social environment are disclosed and ways of improving communication between students in the first days of their education in a new place are suggested. In particular, in the course of the study it was revealed that the training on knowledge of cultures and speech habits of representatives of different states helps foreigners to adapt more quickly and psychologically.

Keywords: adaptation of foreign students; intercultural communication; Intercultural training..